

Юксель Г. З.

Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського

ПРИКЛАДНІ СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ВИВЧЕНІ ПРОБЛЕМИ МІГРАЦІЇ ПРЕДСТАВНИКІВ КРИМСЬКОТАТАРСЬКОГО НАРОДУ

Стаття присвячена аналізу процесів міграції кримськотатарського народу, які стали наслідком окупації Криму Російською Федерацією у 2014 році та повномасштабного вторгнення у 2022 році. Особливу увагу приділено феномену «прихованої депортації», який характеризує сучасну міграцію кримських татар як вимушений і багатофакторний процес. Дослідження засноване на результатах опитування представників кримськотатарської діаспори з Німеччини, Ірландії, Туреччини, Канади, США, Бельгії та Великої Британії, що дозволило виявити основні причини міграції, труднощі адаптації та зусилля зі збереження національної ідентичності.

Серед ключових причин міграції респонденти зазначають тривогу за безпеку дітей, неприйняття російської окупації та загрозу репресій з боку окупаційної влади. Важливими факторами, що сприяли останній хвилі переселення у 2022 році, стали мобілізація та необхідність уникнення участі у військових діях на боці російської федерації. Географія міграції включає країни Європи, Північної Америки та Центральної Азії, які пропонують безпечні умови проживання, підтримку інтеграції та соціальні гарантії.

У нових країнах кримські татари стикаються з численними викликами адаптації: мовний бар'єр, культурні відмінності, складнощі працевлаштування. Водночас збереження культурної ідентичності залишається одним із ключових пріоритетів. Громади активно намагаються підтримують мову, традиції, в тому числі релігійні, організовують культурні заходи та співпрацюють з представниками української діаспори. Зокрема, велика увага приділяється передачі культурної спадщини молодому поколінню.

Наукова новизна дослідження полягає у висвітленні сучасного феномену «прихованої депортації» кримських татар як форми примусового переміщення після окупації Автономної Республіки Крим та м. Севастополь у 2014 р. У статті розглянуто зусилля діаспори зі збереження ідентичності в умовах сучасних політичних викликів. Практичне значення роботи полягає у формуванні рекомендацій для міжнародних організацій щодо підтримки діаспор, а також розробці програм інтеграції та популяризації кримськотатарської культури за кордоном.

Дослідження демонструє, що кримськотатарська діаспора має великий потенціал для збереження національної ідентичності, залишаючись важливим елементом української політичної нації. Успішна інтеграція у нові суспільства разом із активним збереженням традицій та культури може сприяти не лише стабілізації діаспор, але й подальшому зміцненню їх зв'язків із Україною та праці на благо власної Батьківщини.

Ключові слова: Україна, Крим, кримські татари, міграція, національна ідентичність, адаптація, інтеграція, діаспора, репресії.

Постановка проблеми. Процеси міграції залишаються однією з найактуальніших тем сучасної соціології, демографії та культурології, а також однією з найбільш важливих тем для обговорення в медіа. Особливий інтерес становить вивчення вимушеної міграції українських громадян після окупації Автономної Республіки Крим та м. Севастополь в 2014 році та повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну у 2022 році. Міграція українських громадян, представників корінного народу України – кримських татар – є складовою частиною цього процесу і наразі набу-

ває нових форм, які часто називають «прихованою депортацією». Цей процес загрожує втратою національної ідентичності представників народу, що актуалізує дослідження збереження культури, мови та традицій у діаспорі. Вивчення проблем адаптації, інтеграції у нові суспільства, а також соціокультурної взаємодії кримських татар в умовах сучасної міграції є вкрай важливим для забезпечення підтримки українських громадян в умовах війни та повномасштабного вторгнення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Про історичні процеси та проблеми крим-

ськотатарської міграції писали такі автори, як Х. Кириллі [5; 6], Ф. Т. Айдин [1], М. Омер [1; 8], А. Якубаускас [3] та ін. У наукових дослідженнях історичного процесу, який мав місце у XIX–XX століттях, міграція кримських татар розглядається крізь призму історичних, політичних та соціокультурних аспектів. Такі автори, як Х. Кириллі, М. Омер, Ф. Т. Айдин, вивчали історичні хвилі міграції, зокрема примусову міграцію після анексії Криму російською імперією 1783 року, а також формування роль діаспор у збереженні національної ідентичності у Румунії, Туреччині, Болгарії.

Тема сучасної, новітньої міграції українських громадян з Батьківщини в інші країни залишається практично невивченою. Публікації останніх років приділяють увагу міграційним процесам після 2014 року, зокрема викликам адаптації та проблемам культурної інтеграції. Проте явище «прихованої депортації» кримських татар, яке характеризує сучасні міграційні тенденції, потребує глибшого аналізу. Дослідження міграції після 2022 року, що відзначається масовим вимушеним переміщенням унаслідок війни, лише починають проводитися дослідниками, формувати наукову базу.

Постановка завдання. Метою дослідження є аналіз процесів міграції кримськотатарської народу з Криму до країн Європи та Північної Америки, викликів адаптації у нових соціокультурних умовах та способів збереження культурної ідентичності за межами рідного регіону.

Завдання дослідження включають:

- визначення причин та чинників міграції кримських татар після 2014 року;
- аналіз географічного розподілу (розселення) представників кримськотатарського народу;
- оцінку труднощів адаптації в країнах нового проживання;
- дослідження способів збереження кримськотатарської ідентичності за межами Криму;
- формулювання рекомендацій для міжнародної спільноти щодо підтримки нових діаспор.

Опитування представників кримськотатарської народу, яке є частиною дослідницького проекту, було проведене у 2024 році, і дозволило виокремити ключові причини міграції, труднощі адаптації в нових країнах та зусилля щодо збереження культурної ідентичності. Загальний проєкт проводиться спільно з Канадським інститутом українських студій Університету Альберти (м. Едмонтон, Канада). У 2023 році саме цей Інститут підтримав проєкт для проведення дослідження міграції кримських татар з Криму після окупації 2014 року та початку повномасштабного

вторгнення РФ в Україну у 2022 році. Уряд та наукова спільнота Канади приділяє величезну увагу проблемам міграції, проводячи послідовну політику вивчення цих проблем, адже після повномасштабної війни в Україні майже 1 мільйон українських громадян прибули до Канади.

Наукова проблема, яка є основою проєкту, полягає у вивченні феномену «прихованої міграції» кримських татар, що виникла унаслідок окупації Криму Російською Федерацією у 2014 році та повномасштабного вторгнення у 2022 році. Особливий інтерес становлять масштаби вимушеного переміщення кримських татар, способи збереження національної культури в умовах діаспори, виклики інтеграції в нових країнах проживання.

Для реалізації поставлених цілей використовувалися наступні методи дослідження:

- кількісні: проведення електронного анкетування серед представників кримськотатарського народу, аналіз статистичних даних щодо демографічних характеристик мігрантів;
- якісні методи: глибинні інтерв'ю для з'ясування труднощів адаптації та збереження ідентичності.

Для написання та дослідження проблем міграції кримських татар статті використані прикладні соціально-комунікаційні технології. Ці технології дозволяють не лише отримати релевантні дані, але й аналізувати їх у контексті соціальних, культурних і політичних змін. Прикладні соціально-комунікаційні технології стають невід'ємною частиною сучасних досліджень у сфері міграції, забезпечуючи ефективний аналіз і допомагаючи формувати практичні рекомендації для підтримки діаспор та інтеграції мігрантів. Основним інструментом в нашому випадку стали електронні опитування, які забезпечили доступ до представників кримськотатарського народу у різних країнах світу, таких як Німеччина, Ірландія, Туреччина, Канада, США, Бельгія та Велика Британія. Завдяки такому підходу вдалося створити базу даних учасників опитування, провести з ними усні та письмові опитування та в окремих випадках, за згодою респондентів, глибинні інтерв'ю. Використання електронних анкет дозволило залучити широку аудиторію, зберігаючи конфіденційність та безпеку, що особливо важливо в умовах політичної чутливості теми. Таким чином, забезпечувалася комунікація з респондентами, поширення інформації про дослідження, а також підтримка зв'язку з представниками народу, що сприяло охопленню респондентів із різних регіонів світу. У майбут-

ньому для демонстрації результатів дослідження можуть бути застосовані інфографіка та карти міграційних потоків, що зробить матеріали більш наочними та доступними для сприйняття.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що воно розкриває сучасний феномен міграції кримських татар як форму «прихованої депортації», спричиненої політичними та соціальними обставинами. Особливий акцент зроблено на труднощах адаптації у нових країнах проживання та на зусиллях у збереженні культури, мови та традицій, аналізі сучасного географічного розподілу кримськотатарської народу, особливо у контексті нової хвилі міграції після 2022 року.

Якщо говорити про практичне значення, то результати дослідження можуть бути використані для розробки програм підтримки діаспор міжнародними організаціями, для популяризації кримськотатарської культури за кордоном.

Виклад основного матеріалу. Дослідження містить дані онлайн-опитування, що стосуються міграції та життя нової кримськотатарської діаспори, яка почала активно формуватися після окупації Криму російською федерацією у 2014 році та початку повномасштабного вторгнення в Україну у 2022 році. У медіа процес міграції отримав назву «прихована депортація», а також «прихована міграція» і навіть «самодепортація» кримських татар. У деяких дослідженнях цей процес також порівнюється із Депортацією кримських татар 1944 року.

Головне питання, яке є ключовим у цьому дослідженні: скільки саме кримських татар були змушені покинути Крим внаслідок окупації та повномасштабної війни? Існують різні суперечливі, і певною мірою не зовсім достовірні цифри. За різними даними, в Ірландії зараз перебуває близько 5 тисяч кримських татар, переважно це представники релігійних груп, у Німеччині – близько 3 тисяч. На момент початку мобілізації в РФ у 2022 році в Казахстані було близько 2 тисяч кримських татар, які використовували країну як «пункт міграції» та їхали в країни Європи та Північної Америки.

В опитуванні запитання поділені на дві умовні групи. Перша частина дослідження містить інформацію про вік, стать, місце проживання респондента до міграції з Криму, причину міграції, поточну країну проживання. Друга частина дослідження присвячена проблемам адаптації в нових соціально-політичних умовах, інтеграції, а також збереженню культурної ідентичності та ментальності в нових умовах.

В електронному опитуванні взяли участь 35 респондентів-кримських татар із 7 країн світу, серед яких Німеччина, Ірландія, Туреччина, Канада, США, Бельгія, Велика Британія. Анкетування проводилося під час онлайн-сесій шляхом заповнення електронної анкети. З метою безпеки респондентів було запропоновано за бажанням заповнювати анкету анонімно, але були респонденти, які не приховували свої власні дані. Середня тривалість опитування – 1 година. За бажання респондентів після заповнення анкети проводилися глибинні інтерв'ю, у такому випадку тривалість опитування коливалась від 1,5 до 2 годин. Питання були представлені респондентам українською мовою, зауважень щодо нерозуміння або незнання української мови від респондентів не надходило.

Загальна структура анкети наступна:

1. Час заповнення анкети.
2. ПІБ (за бажанням): опціональне вказання прізвища та імені респондента.
3. Вік і стать: демографічна інформація.
4. Рік виїзду з Криму і місце проживання до міграції: коли і звідки люди виїжджали.
5. Освіта і професія: освітній і професійний фон.
6. Причини міграції і країна поточного проживання: чому виїхали респонденти.
7. Труднощі в новій країні і контакт з рідними: проблеми адаптації та зв'язок із батьківщиною.
8. Збереження культурної ідентичності: збереження респондентами своїх традицій, культури та мови.

Анкета складалась з 24 запитань. На основі аналізу даних з опитування можна зробити основні висновки. Якщо говорити про демографічний профіль учасників опитування, то більшість респондентів опитування складають люди середнього віку (від 36 до 60 років), що відображає зрілість і професійний досвід тих, хто прийняв рішення покинути Крим. Жінки виявилися більш активно залученими до процесу міграції: 27 із 35 опитаних були жінками. Можливо, це пов'язано з тим, що жінки частіше відповідають за безпеку і майбутнє своїх дітей, що спонукає їх до більш рішучих дій в умовах загрози.

Демографічні дані респондентів:

- Вік:
 - 36–60 років – 22 особи;
 - 18–35 років – 11 осіб;
 - менше 18 років – 2 особи;
- Стать:
 - жінки – 27 осіб;
 - чоловіки – 8 осіб.

Причини міграції. Основні причини міграції були пов'язані з тривогою за майбутнє дітей та відмовою прийняття російської окупації Криму. Багато респондентів висловили глибоке неприйняття окупації півострова у 2014 році, що стало одним із факторів, які змусили їх покинути свої домівки. Також значна частина респондентів зазначила тиск та репресії з боку окупаційної влади, що унеможливило безпечне проживання в Криму. Остання хвиля міграції була пов'язана з небажанням брати участь у мобілізації та війні на боці Росії після вторгнення в Україну у 2022 році. Люди прагнули захистити свої сім'ї та дітей від можливих небезпек, пов'язаних з військовими діями та політичними репресіями.

Основні причини міграції включають:

- тривога за майбутнє дітей – 14 респондентів;
- неприйняття окупації Криму у 2014 році – 13 респондентів;
- втеча від тиску та репресій: 8 респондентів.

Географія міграції. Основними країнами, де зараз проживають кримськотатарські мігранти, стали Німеччина, Ірландія, Бельгія. Ці країни (крім Великої Британії) надають сприятливі умови для життя та інтеграції, а також соціальні пакети. Кримські татари також віддають перевагу міграції до США, Канади, Польщі та інших країн. Розподіл місць проживання відображає різноманітність шляхів міграції та можливостей, які обирали кримські татари для забезпечення своєї безпеки та майбутнього.

Поточні країни проживання: Німеччина – 10 осіб, Ірландія – 8, Канада – 6, Велика Британія – 4, США – 3, Польща – 3, Бельгія – 1.

Виклики інтеграції та збереження ідентичності. Міграція пов'язана з численними викликами, зокрема труднощами інтеграції в нові суспільства, необхідністю адаптації до нових культурних та соціальних умов, а також збереженням власної національної ідентичності. Багато респондентів вказали на труднощі з вивченням мови та пошуком роботи, а також на культурні відмінності, які ускладнюють процес інтеграції.

Збереження культурної ідентичності в діаспорі – складний процес, який вимагає постійних зусиль як з боку окремих людей, так і громади в цілому. Однак збереження кримськотатарської культури та мови залишається важливим аспектом життя представників корінного народу. У нових країнах проживання люди активно підтримують зв'язок з іншими представниками своєї національності, беруть участь у культурних заходах, в тому числі від посольств України та українських гро-

мад, та намагаються передати своїм дітям мову та традиції. Це особливо важливо в умовах відриву від рідного регіону, адже ризик втрати національної ідентичності є високим.

Опитування представників кримськотатарської народу показало, що міграція для багатьох із них була вимушеним кроком, продиктованим побоюваннями за свою безпеку та майбутнє дітей. Нове життя за кордоном пов'язане з численними викликами, проте кримські татари продовжують активно підтримувати свою культуру і мову, прагнучи зберегти свою національну ідентичність. Важливо, щоб міжнародна спільнота і надалі підтримувала такі діаспори, допомагаючи їм інтегруватися в нові суспільства і при цьому зберігати свою ідентичність.

Ключовими причинами вимушеної міграції кримських татар залишаються неприйняття російської окупації Криму, побоювання репресій з боку окупаційної влади, небажання брати участь у військових діях на боці Росії. Ці чинники обумовлюють формування нових хвиль міграції, які в медіа часто називають «прихованою депортацією».

За даними опитування, кримськотатарська діаспора найбільш активно формувалася у Німеччині (10 респондентів), Ірландії (8 респондентів), Канаді (6 респондентів). Серед основних труднощів адаптації респонденти зазначали проблеми з вивченням місцевої мови, складнощі працевлаштування, соціокультурні відмінності. Кримськотатарські громади зосереджені на збереженні культури через організацію культурних заходів, збереження мови у сім'ях, активну взаємодію з іншими членами національної діаспори.

Висновки. Міграція кримських татар є багатофакторним процесом, спричиненим політичними, економічними та соціокультурними чинниками. Інтеграція у нові суспільства залишається викликом, однак кримські татари намагаються зберегти свою культурну ідентичність. Необхідна підтримка з боку міжнародної спільноти для забезпечення прав кримськотатарської діаспори. Дослідження показує, що кримськотатарській народ має великий потенціал для збереження національної культури та інтеграції у нові соціокультурні умови, водночас залишаючись важливим елементом української політичної нації та носіями національної ідентичності України.

Міграція кримських татар є багатофакторним явищем, спричиненим політичними, соціальними та економічними чинниками. Основними причинами вимушеного переселення є тривога за безпеку дітей, неприйняття російської окупації

Криму та загроза репресій. Виклики адаптації, такі як мовний бар'єр, культурні відмінності та труднощі працевлаштування, залишаються основними проблемами у нових країнах проживання. Однак кримські татари демонструють значні зусилля щодо збереження національної ідентичності через підтримку мови, культури та традицій.

Результати дослідження вказують на необхідність активної підтримки кримськотатарської

діаспори з боку урядів та міжнародних організацій в країнах, де вони проживають. Це включає програми культурної інтеграції, збереження національної спадщини та забезпечення прав кримськотатарського народу. Водночас подальші дослідження сприятимуть більш глибокому розумінню феномену «прихованої депортації» та розробці стратегій для подолання пов'язаних із ним викликів.

Список літератури:

1. Aydın, F.T., Omer M., Atmaca B. Bir Zamanlar Dobruca: İki Dünya Savaşı Arasında Kırım Tatar Millî Hareketi. 2024. Ankara: Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı. 312 p.
2. Gündüz H. Kırım Mücadelesinin Kadınları (1960-1990). Necmettin Erbakan Üniversitesi Yayınları. 2023. 124 p.
3. Jakubauskas A., Sitdykov G., Dumin S. Tarih ve Kültürde Litvanya Tatarları. 2017. Kaunas. 368 p.
4. Kadriyade P. Kırım-Romanya. İki ülke: Yitik Vatan. 2012. Ankara. Semih Ofset. 365 p.
5. Kırmırlı H. Kırım Tatarlarında Millî Kimlik ve Millî Hareketler. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1996. 253 s.
6. Kırmırlı H. Türkiye'deki Kırım Tatar ve Nogay Köy Yerleşimleri. Ankara: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2012. 654 s.
7. Odaman S. Kırım 1903. Akyar'dan Akşehir'e bir göç hikayesi. Çimke Yayınevi. 2020. 247 p.
8. Ömer, M. İki Dünya Savaşı Arasında Romanya'daki Türk-Tatar Toplumunu ve Türkiye'ye Göçler. 2023. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları. 278 p.

Iuksel G. Z. APPLIED SOCIO-COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN THE STUDY OF MIGRATION ISSUES OF THE CRIMEAN TATAR PEOPLE

The article is dedicated to analyzing the migration processes of the Crimean Tatar people, which resulted from the occupation of Crimea by the Russian Federation in 2014 and the full-scale invasion in 2022. Particular attention is given to the phenomenon of "hidden deportation," which characterizes modern Crimean Tatar migration as a forced and multifaceted process. The study is based on the results of a survey conducted among representatives of the Crimean Tatar diaspora in Germany, Ireland, Turkey, Canada, the United States, Belgium, and the United Kingdom. This approach allowed the identification of key migration drivers, adaptation challenges, and efforts to preserve national identity.

Among the primary reasons for migration, respondents highlighted concerns for the safety of their children, rejection of the Russian occupation, and the threat of repression by the occupying authorities. Significant factors contributing to the latest wave of migration in 2022 include the threat of conscription and the need to avoid participating in military actions on the side of the Russian Federation. The geography of migration spans countries in Europe, North America, and Central Asia, which offer safe living conditions, integration support, and social guarantees.

In their new host countries, Crimean Tatars face numerous adaptation challenges, including language barriers, cultural differences, and difficulties with employment. At the same time, the preservation of cultural identity remains one of their key priorities. Communities actively strive to maintain their language and traditions, including religious practices, organize cultural events, and collaborate with representatives of the Ukrainian diaspora. Special attention is given to passing on their cultural heritage to younger generations.

The scientific novelty of the study lies in highlighting the modern phenomenon of "hidden deportation" of the Crimean Tatars as a form of forced displacement following the occupation of the Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol in 2014. The article examines the diaspora's efforts to preserve their identity amidst current political challenges. The practical significance of the work includes formulating recommendations for international organizations on supporting diasporas, as well as developing programs for integration and the promotion of Crimean Tatar culture abroad.

The study demonstrates that the Crimean Tatar diaspora has significant potential for preserving their national identity while remaining an essential element of the Ukrainian political nation. Successful integration into new societies, coupled with active preservation of their traditions and culture, can contribute not only to stabilizing diasporas but also to strengthening their ties with Ukraine and working for the benefit of their homeland.

Key words: Ukraine, Crimea, Crimean Tatars, migration, national identity, adaptation, integration, diaspora, repression.